

ПРЕСТЪПНИЯТ РЕЗУЛТАТ ПРИ ОБИДАТА ПО НАКАЗАТЕЛНИЯ КОДЕКС

Янко Ройчев

RESULT OF THE CRIME OF INSULT UNDER THE CRIMINAL CODE

Yanko Roychev

Abstract: *The article examines the issue regarding the completion of the crime of insult. The statements provided in legal literature as well as the relevant case-law have been analysed and summarised. Arguments have been formulated supporting the thesis, according to which damages to the object of the crime constitute an element of the insult under the Criminal Code. The crime is completed not when the victim has perceived the insulting words or actions, but when they have felt their honour or dignity impaired.*

Key words: *insult, Criminal Code, honour and dignity, result of crime, consequences dangerous to society, victim of crime*

Обидата е престъпление, традиционно за българското наказателно право¹. Понастоящем е регламентирана в чл. 146 и чл. 148, ал. 1 от Наказателния кодекс² (НК). Това са едни от най-често прилаганите състави на престъпления от частен характер, което обуславя необходимостта от отстраняването на всички неясноти, касаещи признаци относно обекта, обективната страна, субекта или субективната страна на престъплението.

Настоящото изложение е съсредоточено върху въпроса **кога е довършено престъплението обида**, т.е. какъв престъпен резултат следва да настъпи, за да бъде деянието съставомерно. В **теорията** са изразени две становища

по този въпрос. Мнозинството от авторите счита, че обидата е довършена, когато обидните думи или действия бъдат възприети от пострадалия³, като не е необходимо той да се е почувствал за-сегнат⁴. Във връзка с това В. Каракашев приема, че „Престъплението е формално, т. е. не е необходимо настъпването на някакви съставомерни последици“⁵.

Съгласно втората теза е необходимо да е налице увреждане на обекта на престъплението – честта и достойнството на пострадалия. Както посочва П. Корнажев, „След като охранителното правоотношение обхваща чувството за чест или достойнство, би следвало съдът да установи, че

¹ Вж. чл. 234 и сл. от Наказателния закон (утвърден с Указ на 2.02.1896 г. под № 43, ДВ, бр. 40 от 21.02.1896 г., отм. „Известия“, бр. 13 от 13.02.1951 г.) и чл. 165 и чл. 167 от Наказателния закон („Известия“, бр. 13 от 13.02.1951 г., преименуван на Наказателен кодекс с „Известия“, бр. 12 от 10.02.1956 г., отм. ДВ, бр. 26 от 2.04.1968 г.).

² ДВ, бр. 26 от 2.04.1968 г.

³ Вж. **Ников, Н. К.** Ръководство по особната част на българския Наказателен закон. Т. 2. Второ допълнено издание. С.: Народна печатница „Витоша“, 1922, с. 348–349; **Стоянов, И.** Отговорност за обида, клевета и побой по българското наказателно право. С.: Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1961, с. 35; **Драгнев, Д.** Учебно пособие по наказателно право (За ЦСППП при Академията на МВР). С.: МВР, Академия, 2003, с. 310; **Стойнов, А.** Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. Второ издание. С.: Сиела, 2013, с. 175; **Манолова, М.** Обида и клевета по чл. 146–148 от НК. // Апис, 2009; **Раймундов, П.** Обида и клевета. Материалноправни и процесуални въпроси. С.: Феня: 2009, с. 37; **Филчев, Н.** Лекции по наказателно право. С.: Изток–Запад, 2015, с. 86.

⁴ Вж. **Коларов, И.** По някои по-важни въпроси из областта на престъпленията „докачение на честта“. // Юридическа мисъл, 1927, № 3, с. 134–135; **Ненов, И.** Наказателно право на Народна република България. Особена част. Т. 1. С.: Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1956, с. 431; **Манчев, Н.** Престъпления против личността. С.: Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1963, с. 381–382; **Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Особена част. Курс лекции. С.: Софи-Р, 2002, с. 118.

⁵ **Каракашев, В.** Наказателно право. Компендиум. С.: Ромина, 1998, с. 66.

това чувство е накърнено... Нужно е да се констатира, че охранителното правоотношение е накърнено и само тогава може да се приеме, че деянието е съставомерно⁶. Според В. Петров също е необходимо „лицето, към което е отправена обидата, да е възприело тези думи или действия и то като обидни за него. Ако лицето, към което се отправят обидните думи или действия, ги е възприело като шега, деянието е несъставомерно⁷. В същата насока е становището на Б. Велчев: „Няма обида, ако лицето не се е обидило... Резултатът ѝ не е в непосредственото възприемане на обидните думи, изрази или жестове от страна на пострадалия, а в това, че той е почувствал честта и достойнството си накърнени“⁸.

В обобщение, касае се до отлика относно тълкуването на „унизително“ в текста на чл. 146, ал. 1 НК: „Който каже или извърши нещо унизително за честта или достойнството на друго в негово присъствие“. Някои от авторите считат, че е достатъчно да е налице обективно обиден характер на деянието, възприето от пострадалия, а според други, наред с тази особеност, „унизително“ кумулативно означава и **унизяващо** пострадалия.

Предвид така очертаните становища е необходимо в изложението да бъде разгледана и **съдебната практика**⁹, в която също не е налице единодушие. В редица съдебни актове се приема преобладаващото в теорията разбиране, че обидата е довършена с възприемането от постра-

далиа на обидните думи или действия: „Деянието е съставомерно, въпреки че в момента на произнасяне на обидните думи пострадалата не е присъствала... Обидата е обективирана пред лице, на което подсъдимият заръчал да я предаде дословно на тъжителката, което условие е изпълнено и резултатът е настъпил... *Достатъчно е обидните изрази да бъдат обективирани по такъв начин, че те да достигнат до обидения*“¹⁰; „Съдилищата... само привидно са съобразили указанията на В(К)С в П. 2/74 – Пл. Така например, когато е указал, че хулиганството може да се изрази в „посегателства върху личността, нанасяне на обида или телесна повреда“ (р. I, т. 4), *В(К)С не е посочил, че пострадалият от такива посегателства трябва освен друго и да се „почувства“ засегнат от тях*. Това обаче не е попречило на съдилищата да отхвърлят обвинението и по тази причина, а всъщност „*безчувствеността*“ на пострадалия няма отношение както за наличието на хулигански действия, така и *въобще за посегателствата върху честта и достойнството*, за които по-конкретно става въпрос по делото (за тях е безспорно, че законодателят използва само обективен критерий по отношение на засягането)¹¹; „Обидата е резултатно престъпление и *то е довършено, когато унизителните за честта и достойнството на пострадалия думи са извършени в негово присъствие*“¹² (к. м. – Я. Р.).

⁶ **Корнажев, П.** Престъпления против човешкото достойнство. С.: Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1978, с. 15.

⁷ **Петров, В.** Наказателно право на НРБ. С.: МВР, Управление „Кадри“, 1985, с. 183. Идентично разбиране е изразено в **Петров, В.** (ред.) Наказателно право на НРБ. Учебник за средното милиционерско училище и курсовете за подготовка и преподготовка на милиционери. С.: Висша специална школа „Георги Димитров“ – МВР, 1973, с. 135.

⁸ **Велчев, Б.** Престъпления от частен характер. С., Сиела, 2015, с. 106, 109. Сходно е виждането на Ш. Романо: „Престъплението обида се счита съставомерно осъществено (довършено), щом като обектът на престъплението схване, разбере, почувства обидата, т.е., когато обектът на престъплението се счита вече за докачен в честта си“. **Романо, Ш. Х.** Коментар на Наказателния закон. Т. 3 (чл. чл. 214–279). Притурка към чл. чл. 218, 223, 234, 237, 248, 249, 250. С.: Печатница „Нов живот“, 1937, с. 133. В същата насока вж. **Йотов, Б.** Наказателноправни проблеми на обидата и клеветата. С.: Нова звезда, 2000, с. 77. Неясна е позицията на Н. Долапчиев, който последователно посочва, че „за довършването на престъплението обида се изисква, не само извършването на едно унизително за честта на пострадалия деяние, но и засягане на неговото чувство на чест“ и че „Не е нужно, обаче, пострадалият да се е почувствал обиден; обидата ще бъде налице и тогава, когато обектът, поради гордост или недостатъчна чувствителност, не се смята за засегнат“. Вж. **Долапчиев, Н.** Наказателно право. Особна част. Т. 1. Престъпления против живота, здравето и честта. Трето преработено издание. С.: Придворна печатница, 1943, с. 133, 142.

⁹ Нейното значение по изследвания въпрос е отбелязано още в по-старата литература: „В закона за довършването на докачението не се казва нищо, тъй като установяването белезите на довършеното престъпно деяние, съобразно с началата, преподадени в общата част на Н. З., несъмнено, принадлежи на съдебната практика“. **Ников, Н. К.** Цит. съч., с. 349.

¹⁰ Решение № 22 от 31.01.1995 г. на ВС по н.о.х.д. № 558/1994 г., III н. о.

¹¹ Решение № 968 от 15.12.2005 г. на ВКС по н. д. № 413/2005 г., НК, I н. о.

¹² Определение № 113 от 28.09.2009 г. на ВКС по ч. н. д. № 476/2009 г., III н. о., НК. В същия смисъл вж. и Присъда № 5 от 10.03.2011 г. на ОС – Враца по в. н. ч. х. д. № 122/2011 г.; Решение № 856 от 2.08.2011 г. на СГС

От изложеното е видно, че подкрепящите това становище както в теорията, така и в практиката съсредоточават вниманието си върху възприемането на деянието от пострадалия като престъпен резултат на обидата. Това означава, че според тях обидата е резултатно престъпление от категорията на застрашаващите – създава се опасност от засягане на честта или достойнството на пострадалия, но за съставомерността не е от значение дали е налице увреждане на обекта. Важно е да се подчертае, че цитираните автори и съдебни състави не говорят за предполагаемо увреждане на обекта¹³, каквото Върховният съд приема, че е налице при клеветата: „Вредните последици за престъплението по чл. 147, ал. 1 НК съставляват една необорима законова презумпция и не подлежат на доказване“¹⁴. Следователно се приема, че обида е налице винаги, когато пострадалият възприеме думи или действия, които са обективно унижителни, независимо дали настъпват общественоопасни последици под формата на накръняване на неговите чест или достойнство.

В противоположната насока са други съдебни актове, в които намира израз разбирането за необходимост от увреждане на обекта: „Обидата е престъпление, засягащо чувството на лично

достойнство на гражданите, и цели да измени обществената им оценка. Оттук изводът, че *за да се засегне лицето*, то трябва да възприеме пряко или посредствено унижителното отнасяне към него с обидни думи или действия“¹⁵; „За да е налице престъпление по посочения текст от Наказателния кодекс, е необходимо обидният израз да е бил *чут и възприет като такъв от пострадалата*. А щом последната не е чула обидни думи от подсъдимия, *нейното чувство за лично достойнство не е засегнато и съставът на чл. 148, ал. 1, п. 1 и 3 НК във връзка с чл. 146, ал. 1 НК не е осъществен*“¹⁶; „Изпълнителното деяние на това престъпление се изразява в довеждане до знанието на пострадалия обидни за него изрази, *които той възприема като такива, уронващи честта и достойнството му*“¹⁷; „Известно е, че посегателството по чл. 146, ал. 1 от НК се изразява в казване или извършване на нещо унижително за честта и достойнството на друго в негово присъствие, *като на установяване подлежи и дали честта и достойнството на пострадалото лице са засегнати, каквато е съставомерната последица на коментирания престъпен състав*“¹⁸; „Достатъчно е обиденият да е възприел *изрази, които засягат чувството му на лично достойнство*“¹⁹(к. м. – Я. Р.). В

по в. н. ч. х. д. № 509/2011 г.; Решение № 1346 от 13.12.2011 г. на СГС по в. н. ч. х. д. № 3640/2011 г.; Решение № 4 от 7.01.2013 г. на ОС – Добрич по в. н. ч. х. д. № 403/2012 г.; Присъда № 76 от 18.03.2010 г. на РС – Бургас по н. ч. х. д. № 394/2010 г.; Присъда от 9.06.2010 г. на РС – Горна Оряховица по н. ч. х. д. № 380/2010 г.; Присъда от 16.11.2011 г. на СРС по н. ч. х. д. № 11933/2010 г.; Присъда № 163 от 2.12.2011 г. на РС – Добрич по н. ч. х. д. № 350/2011 г.; Присъда № 5 от 11.01.2012 г. на РС – Бургас по н. ч. х. д. № 761/2011 г.; Присъда № 46 от 5.11.2012 г. на РС – Балчик по н. ч. х. д. № 161/2012 г.; Присъда № 6 от 30.01.2013 г. на РС – Балчик по н. ч. х. д. № 162/2012 г.; Присъда № 7 от 30.01.2013 г. на РС – Балчик по н. ч. х. д. № 160/2012 г.; Присъда от 6.02.2013 г. на РС – Добрич по н. ч. х. д. № 1172/2011 г.; Присъда № 142 от 25.04.2013 г. на РС – Пловдив по н. ч. х. д. № 4652/2012 г.; Присъда № 1391 от 7.06.2013 г. на РС – Сандански по н. д. № 658/2012 г.; Присъда от 11.02.2014 г. на СРС по н. ч. х. д. № 6200/2011 г.; Присъда от 13.02.2014 г. на РС – Белградчик по н. ч. х. д. № 256/2013 г.; Присъда № 60 от 15.05.2014 г. на РС – Дупница по н. ч. х. д. № 1378/2012 г.; Присъда от 4.11.2014 г. на РС – Кърджали по н. ч. х. д. № 607/2014 г.; Присъда № 1518 от 2.07.2015 г. на РС – Сандански по н. д. № 849/2013 г.; Присъда № 2529 от 15.05.2017 г. на РС – Разлог по н. ч. х. д. № 651/2016 г.; Присъда № 3368 от 23.06.2017 г. на РС – Разлог по н. ч. х. д. № 742/2016 г.

¹³ За изключение от това положение вж. **Раймундов, П.** Цит. съч., с. 40.

¹⁴ Решение № 21 от 2.02.1995 г. на ВС по н. д. № 557/1994 г., III н. о. Тази позиция на Върховния съд е дискуссионна. Вж. **Велчев, Б.** Цит. съч., с. 109–111.

¹⁵ Решение № 664 от 30.12.1972 г. на ВС по н. д. № 652/72 г., I н. о. Същата формулировка е възпроизведена в Решение № 93 от 22.05.2013 г. на ВКС по н. д. № 163/2013 г., III н. о., НК; Присъда № 8 от 24.02.2012 г. на РС – Велинград по н. ч. х. д. № 543/2011 г.; Присъда № 170 от 29.11.2013 г. на РС – Ихтиман по н. ч. х. д. № 172/2012 г.; Присъда № 18 от 26.03.2014 г. на РС – Враца по н. ч. х. д. № 1222/2013 г.; Присъда № 141 от 23.04.2014 г. на РС – Варна по н. ч. х. д. № 5578/2013 г.

¹⁶ Решение № 583 от 28.11.1975 г. на ВС по н. д. № 576/75 г., II н. о.

¹⁷ Определение № 48 от 26.03.2013 г. на ВКС по ч. н. д. № 491/2013 г., III н. о., НК.

¹⁸ Решение № 132 от 26.05.2016 г. на ВКС по н. д. № 471/2016 г., I н. о., НК.

¹⁹ Решение № 232 от 11.01.2017 г. на ВКС по н. д. № 851/2016 г., I н. о., НК. В този смисъл вж. и Присъда от 4.11.2010 г. на ОС – Видин по в. н. ч. х. д. № 444/2010 г.; Решение от 17.11.2011 г. на ОС – Бургас по в. н. ч. х. д. № 665/2011 г.; Присъда № 121 от 12.11.2012 г. на ОС – София по в. н. ч. х. д. № 436/2012 г.; Решение № 22 от 23.02.2015 г. на ОС – Враца по в. н. ч. х. д. № 597/2014 г.; Решение № 1320 от 23.12.2015 г. на СГС по в. ч. н. д. № 4264/2015 г.; Решение

рамките на тази концепция обидата се възприема като резултатно увреждащо престъпление, общественоопасните последици на което се изразяват в накърняване на честта и/или достойнството на пострадалия.

Както следва от някои от цитираните съдебни актове, разглежданият проблем влияе пряко и върху предмета на доказване по наказателните производства за обида – дали е необходимо частният тъжител (в хипотезите на чл. 48–49 от Наказателно-процесуалния кодекс²⁰ (НПК) – прокурорът) да докаже, че е налице засягане на неговите чест и достойнство (съответно тези на лицето, в защита на чиито интереси прокурорът участва в производството), или обосноваването на обвинението относно обективната страна се ограничава до извършването на деянието от подсъдимия и възприемането на същото от пострадалия.

Изтъкнатите положения очертават съществуващото в теорията и практиката противоречие и предопределят важното значение на поставения въпрос. Считаю, че следва да бъде предпочетено второто разбиране, съгласно което, **за да е налице обида, е необходимо обектът да е увреден, т.е. пострадалият да се е почувствал обиден, засегнат, с накърнени чест и/или достойнство, да е възприел думите и/или действията не само като обективно унижителни, а и като унизяващи го.** В подкрепа на това становище могат да бъдат изтъкнати няколко аргумента.

На първо място, в доктрината и съдебната практика е категорично установено, че определени категории лица не могат да бъдат пострадали от обида. Пострадал може да бъде само

лице, което 1) е способно да формира съзнание и чувство за лична чест и достойнство и едновременно с това 2) се намира в състояние, което му позволява да възприеме обидните изрази или действия²¹. В обобщен вид, с посочване на съответните разлики във формулировките, от кръга на възможните пострадали в литературата и съдебната практика се посочва, че са изключени: малките деца (малолетните, децата, които не са достигнали възраст, на която се формира съзнание за лична чест, чувство за обществена стойност); невменяемите (душевно болните, душевно недоразвитите); лицата, намиращи се в безсъзнателно състояние, например в резултат на алкохолно опиране; спящите лица; лицата, непознаващи езика, на който се отправят обидните изрази; лицата, страдащи от някои физически недостатъци, например страдащи от глухота при обида, изказана устно, или от слепота при обида чрез действие²².

Необходимо е да бъдат отчетени спецификите на двете категории. При първата от тях лицето изобщо не е способно да формира чувство за лична чест и достойнство, т.е. не съществува обектът на посегателство. Във втората хипотеза обаче е налице обект, който принципно може да бъде накърнен, но поради определени характеристики на лицето, към което са насочени обидните думи или действия, това не се осъществява, например когато то се намира в безсъзнателно състояние. Единствената особеност на такова деяние, която обуславя несъставомерност, се състои не в обекта, субекта или субективната страна, а в обективната страна с оглед дадена специфика на лицето, към което е отправена обидата, като тази специфика предопределя ненастъпването на

№ 47 от 11.04.2016 г. на ОС – София по в. н. ч. х. д. № 133/2016 г.; Решение № 784 от 3.07.2017 г. на СГС по в. н. ч. х. д. № 796/2017 г.; Присъда № 63 от 23.02.2011 г. на РС – Бургас по н. ч. х. д. № 2341/2010 г.; Присъда № 301 от 1.12.2011 г. на РС – Бургас по н. ч. х. д. № 1494/2011 г.; Присъда № 280 от 5.12.2012 г. на РС – Бургас по н. ч. х. д. № 2391/2012 г.; Присъда № 110 от 25.04.2013 г. на РС – Плевен по н. ч. х. д. № 2490/2012 г.; Присъда от 17.07.2013 г. на РС – Благоевград по н. ч. х. д. № 47/2013 г.

²⁰ДВ, бр. 86 от 28.10.2005 г.

²¹Вж. Решение № 132 от 24.07.2017 г. на ВКС по н.д. № 462/2017 г., I н.о., НК; Решение № 63 от 7.06.2013 г. на ОС – Шумен по в. н. ч. х. д. № 154/2013 г.; Решение № 112 от 15.04.2015 г. на ОС – Варна по в. н. ч. х. д. № 295/2015 г.; Решение № 5 от 31.01.2017 г. на ОС – Габрово по в. н. ч. х. д. № 126/2016 г.; Присъда от 16.11.2011 г. на СРС по н. ч. х. д. № 11933/2010 г.; Присъда № 38 от 14.03.2013 г. на РС – Шумен по н. ч. х. д. № 1340/2011 г.; Присъда № 121 от 5.11.2013 г. на РС – Шумен по н. ч. х. д. № 570/2013 г.; Присъда № 9 от 20.05.2014 г. на РС – Своге по н. ч. х. д. № 328/2013 г.; Присъда от 4.11.2014 г. на РС – Кърджали по н. ч. х. д. № 607/2014 г.

²²Вж. **Ников, Н. К.** Цит. съч., с. 352–353; **Долапчиев, Н.** Цит. съч., с. 132–133; **Ненов, И.** Цит. съч., с. 428–429; **Стоянов, И.** Цит. съч., с. 17–19; **Манчев, Н.** Цит. съч., с. 382; **Корнажев, П.** Цит. съч., с. 16; **Лютов, К.** (ред.) Наказателно право на НРБ (особена част). Т.1. С., Висш институт „Г. Димитров“ – МВР, 1987, с. 83; **Стойнов, А.** Наказателно право. Особена част. ..., с. 173; **Филчев, Н.** Цит. съч., с. 86; Решение № 132 от 24.07.2017 г. на ВКС по н.д. № 462/2017 г., I н.о., НК. За отличаващи се становища по отношение на някои от категориите вж. **Романо, Ш. Х.** Цит. съч., с. 127–128; **Христов, В.** Гражданскоправна защита на честта и достойнството. // Юридически сборник. Бургаски свободен университет. Юридически факултет, 1993. Т.1, с. 49, 59; **Йотов, Б.** Цит. съч., с. 77, 82.

престъпния резултат. Налице е невъзможност лицето или изобщо да възприеме думите или действията, или да ги възприеме като унижаващи го. Следователно **в случаите, в които е изначално ясно, че няма увреждане на обекта, не е налице обида**. При редица от разглежданите хипотези е несъмнено, че липсва и възприемане на самото деяние, което може да се изтъкне в подкрепа на тезата, че за съставомерността не е необходимо да бъдат накърнени честта или достойнството на пострадалия. Този аргумент обаче не може да бъде приведен в случаите, при които лицето възприема думите или действията като факти от действителността, но **не ги възприема като обиждащи го**, например когато не владее езика, на който се отправя обидата. Друг подобен пример би била ситуация, при която лицето вижда, че към него биват отправяни определени жестове, но не знае, че в съответната общност или съответния регион те имат обективно унижително съдържание, и съответно не усеща своите чест и достойнство накърнени. В посочените хипотези

обида не е налице, защото пострадалият не се чувства засегнат от деянието, а не защото не го възприема, нито поради липса на възможност да формира съзнание за чест и достойнство. Поради това първият довод за становището, че престъпният резултат на обидата е увреждането на обекта на престъплението, са специфичните изисквания към пострадалия.

В допълнение към този аргумент следва да бъде посочено категорично установеното в практиката на Европейския съд по правата на човека разбиране, че при преценката относно нарушаването на чл. 10 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи²³ (ЕКПЧ), **границите на приемливата критика по отношение на някои категории лица – политици, държавни служители, длъжностни лица и други публични фигури, са по-широки (и различни при отделните категории), отколкото при останалите членове на обществото**²⁴. Налице са актове в този смисъл и на Конституционния съд²⁵ и Върховния касационен

²³ Ратифицирана със закон, приет от Народното събрание на 31.07.1992 г. – ДВ, бр. 66 от 14.08.1992 г., обн. ДВ, бр. 80 от 2.10.1992 г.

²⁴ Вж. например решенията по делата *Lingens v. Austria*, 8.07.1986, § 42; *Fayed v. The United Kingdom*, 21.09.1990, § 75; *Oberschlick v. Austria*, 23.05.1991, § 59; *Castells v. Spain*, 23.04.1992, § 46; *Oberschlick v. Austria* (No. 2), 1.07.1997, § 29; *Incal v. Turkey*, 9.06.1998, § 54; *Janowski v. Poland*, 21.01.1999, § 33; *Şener v. Turkey*, 18.07.2000, § 40; *Lopes Gomes da Silva v. Portugal*, 28.09.2000, § 30; *Tammer v. Estonia*, 6.02.2001, § 62; *Jerusalem v. Austria*, 27.02.2001, § 38; *Thoma v. Luxembourg*, 29.03.2001, § 47; *Dichand and Others v. Austria*, 26.02.2002, § 39; *Nikula v. Finland*, 21.03.2002, § 48; *Steur v. The Netherlands*, 28.10.2003, § 40; *Karhuvaara and Iltalehti v. Finland*, 16.11.2004, § 40; *Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*, 17.12.2004, § 80; *Steel and Morris v. The United Kingdom*, 15.02.2005, § 94; *Raichinov v. Bulgaria*, 20.04.2006, § 48; *Lombardo and Others v. Malta*, 24.04.2007, § 54; *Bodrožić and Vujin v. Serbia*, 23.06.2009, § 34; *Palomo Sánchez and Others v. Spain*, 12.09.2011, § 71; *Mladina D.D. Ljubljana v. Slovenia*, 17.04.2014, § 40; *Delfi AS v. Estonia*, 16.06.2015, § 132. Вж. по-подробно и **Грозев, Й.** Наказателна и гражданска отговорност за клевета и обида, и свободата на словото. // *Правата на човека*, 1997, № 3, с. 38–40, 44; **Пашкунова, Ц.** Наказателна отговорност за клевета и правото на изразяване на мнение според Европейската конвенция за правата на човека. // *Съвременен право*, 1998, № 6, с. 55–57; **Маковей, М., Е. А. Чефранова.** Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 10. Право на свободу выражения своего мнения. Прецеденты и комментарии. М.: Российская академия правосудия, 2001, с. 58–70; **Туманов, В. А., Л. М. Энтин** (ред.) Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения. М.: Норма, 2002, с. 164–170; **Gisbert, R. B.** *The Right to Freedom of Expression in a Democratic Society* (Art. 10 ECHR). // In: **Roca, J. C., P. Santolaya** (eds.) *Europe of Rights: A Compendium on the European Convention of Human Rights*. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden–Boston, 2012, pp. 394–400; **Schabas, W. A.** *The European Convention on Human Rights. A Commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2015, pp. 477–478; **McGonagle, T.** *Freedom of Expression and Defamation. A Study of the Case Law of the European Court of Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe, 2016, pp. 30–40; **Манукян, В. И.** Страсбургское право. Европейский суд по правам человека. Право, практика, комментарий. Харьков: Право, 2017, с. 333–341.

²⁵ Вж. Решение № 7 от 4.06.1996 г. на КС по к. д. № 1/96 г.: „държавната власт като цяло, както и политическите фигури и държавните служители могат да бъдат подложени на обществена критика на ниво, по-високо от това, на което са подложени частни лица“. В Решение № 21 от 14.11.1996 г. на КС по к. д. № 19/96 се посочва още, че „Практическите трудности, които възникват при съгласуването на посочените две положения (неприкосновеността на доброто име и достойнството на гражданите, от една страна, и необходимостта от публична критика на политически фигури, държавни служители и държавни органи, от друга страна) са очевидни. Разграничителният критерий може да бъде търсен главно в степента на обществен интерес от обективното и точно изнасяне на определени факти, засягащи личната сфера на съответното лице, и в необходимостта от обществен дебат относно мястото и ролята му в политическата система и/или системата от държавни органи“. Тези положения са потвърдени в Решение № 20 от 14.07.1998 г. на КС по к. д. № 16/98 г.

съд²⁶. Приема се, че лицата, познати на широката общественост, имат по-висок праг на търпимост по отношение на засягането на честта и достойнството си²⁷ в сравнение с лицата, които не отговарят на тази особеност. Ако престъплението е довършено с възприемането от пострадалия на думи или действия, които са обективно обидни, а въпросът за засягането на обекта не подлежи на доказване в наказателното производство, **това положение би било излишно**. Напротив, то произтича именно от спецификите, които следва да бъдат отчитани в хода на производството, на обществените отношения, свързани с честта и достойнството на публичните фигури, и отликата на тези отношения от аналогичните такива при останалите лица.

На следващо място, **при обидата степента на обществена опасност е значително по-ниска от типичните застрашаващи престъпления**, като злепоставянето по чл. 136 и чл. 137 НК, оставянето без надзор и достатъчна грижа на лице, намиращо се под родителски грижи или настойничество, по чл. 182, ал. 1 НК и прочие, което проличава недвусмислено от предвидените санкции²⁸. Без да се подценява значимостта на честта и достойнството (включително предвид качеството им на ценности, защитени от Конституцията²⁹ и от редица актове на международното право и на правото на Европейския съюз³⁰), е трудно да се приеме, че самото създаване на

опасност от увреждането им чрез възприемането на деянието е достатъчно за криминализация на същото. Освен това, ако се счита, че не е необходимо обектът да бъде накърнен, би била налице крайно специфична за НК хипотеза, при която не е предвидена по-тежка санкция при действително увреждане на обекта, отколкото при застрашаването му³¹.

Друг аргумент е свързан с **последниците за предмета на доказване** в наказателното производство от едното или другото становище. Ако се приеме, че увреждането на обекта на обидата не е елемент от престъпния състав, за постановяването на осъдителна присъда не е необходимо частният тъжител да докаже, че се е обидил. Нещо повече, дори при положение, че се установи по несъмнен начин, че неговите чест и достойнство не са били накърнени, може да бъде постановена осъдителна присъда, доколкото съставомерните признаци са налице. Следователно подсъдимият би могъл да бъде осъден дори при изрично изявление на частния тъжител, че не се е почувствал ни най-малко засегнат от деянието, а е решил да ангажира наказателната отговорност на дееца поради други причини, например от неприязън към него. Не може да се приеме, че това положение съответства на непосредствената и на основната задача на наказателния процес по чл. 1, ал. 1 и ал. 2 НПК³². Осъществяването на

²⁶ Вж. Решение № 388 от 22.10.2009 г. на ВКС по к. н. д. № 389/2009 г., II н. о., НК; Решение № 504 от 19.11.2010 г. на ВКС по н. д. № 527/2010 г., II н. о., НК; Решение № 210 от 24.06.2013 г. на ВКС по н. д. № 572/2013 г., III н. о., НК; Решение № 315 от 16.09.2013 г. на ВКС по н. д. № 751/2013 г., III н. о., НК; Решение № 159 от 19.06.2015 г. на ВКС по к. н. ч. х. д. № 300/2015 г., I н. о., НК; Решение № 426 от 7.01.2016 г. на ВКС по н. д. № 1183/2015 г., I н. о., НК; Решение № 79 от 10.05.2016 г. на ВКС по н. д. № 302/2016 г., III н. о., НК.

²⁷ Същото се отнася до репутацията им, но тя не е непосредствен обект на посегателство при обидата.

²⁸ Сравнително по-ниска степен на обществена опасност в някои хипотези разкрива например поставянето в опасност на лице да бъде заразено от венерическа болест по чл. 135, ал. 4 НК, но за това престъпление съдът може да наложи наказание лишаване от свобода. За обида наказание лишаване от свобода, алтернативно с глоба, се предвижда от приемането на НК до 2000 г. Вж. § 3 от Закона за изменение и допълнение на Наказателния кодекс (ДВ, бр. 21 от 17.03.2000 г.).

²⁹ Вж. Преамбюла, чл. 4, ал. 2, чл. 6, ал. 1 и чл. 32, ал. 1 от Конституцията на Република България (ДВ, бр. 56 от 13.07.1991 г.).

³⁰ Вж. например Преамбюла, чл. 1 и чл. 12 от Всеобщата декларация за правата на човека, приета и провъзгласена с Резолюция 217А (III) на Общото събрание на ООН от 10.12.1948 г.; чл. 10, т. 2 ЕКПЧ; Преамбюла, чл. 10 и чл. 17 от Международния пакт за граждански и политически права и Преамбюла към Международния пакт за икономически, социални и културни права (ратифицирани с Указ № 1199 на Президиума на Народното събрание от 23.07.1970 г. – ДВ, бр. 60 от 1970 г. Издаден от Министерството на външните работи, обн. ДВ, бр. 43 от 28.05.1976 г. В сила за България от 23.03.1976 г.); Преамбюла и чл. 1 от Хартата на основните права на Европейския съюз (ОJ2012/C 326/02).

³¹ Вж. в тази връзка **Стойнов, А.** Наказателно право. Обща част. С.: Сиела, 2017, с. 213–215.

³² Относно задачите на наказателния процес вж. по-подробно **Топалов, П., Г. Т. Георгиев.** Наказателен процес на Народна република България (обща част и предварително производство). С.: Висш институт „Георги Димитров“ – МВР, 1989, с. 10–11; **Павлов, С.** Наказателен процес на Република България. Обща част. С.: Сиби, 1996, с. 34–37; **Манев, Н.** Наказателнопроцесуално право. Ръководство за студенти. Второ издание. С.: Сиела, 2018, с. 34–41.

наказателно производство предпоставя наличието на **твърдение за накърнени чрез престъпно деяние права и законни интереси**, каквото в разглежданата хипотеза отсъства.

Становището, че обидата е довършена с възприемане от пострадалия на обидните думи или действия, води до неприемливи последици и от гледна точка на **гражданския иск**. Вредата е елемент от фактическия състав на деликта, който следва да бъде установен, за да бъде основателна гражданската претенция. Това означава, че в случаите, в които бъде доказано осъществяването на престъпния състав на обидата, но не и настъпването на вредата, би била постановена **осъдителна присъда, с която същевременно се отхвърля гражданският иск**. Тази хипотеза, както и противоположната (оправдателна присъда, с която се уважава гражданският иск), принципно е допустима³³. Тя обаче категорично подчертава проблема за наличието на предпоставките за провеждането на наказателно производство за обида, когато няма накърняване на обекта. Във връзка с установеното от НК изискване деянието да е обективно обидно, в съдебната практика се посочва, че „Тъй като обаче всеки би могъл да твърди, че с казаното/извършването по повод личността му са накърнени честта и достойнството му и се е почувствал обиден, законът е въвел обективен коректив – казаното или извършеното да е унижително. В противен случай би могло да се допусне злоупотреба с право, тъй като само твърдението, че някой субективно се е почувствал обиден от казаното/извършеното от някой друг, би било достатъчно да се ангажира, съответно да се реализира наказателна отговорност на последния“³⁴. В разглеждания случай се достига до същия резултат – злоупотреба с право, но по противоположния начин – казаното/извършеното е обективно, но не и субективно обидно.

Въз основа на тези аргументи приемам, че съставите на обидата по НК включват като престъпен резултат, т.е. като признак относно обективната страна на престъплението, увреждането на неговия обект – честта и/или достойнството на пострадалия. Ако не бъде установено по несъмнен начин, че посочените общественоопасни последици са настъпили, деянието е несъставомерно. Вредите не се предполагат, а следва да бъдат доказани. Противоположното разбиране води до положения, които са неприемливи за задачите на наказателния процес. Освен това изследването на наличието или отсъствието на увреждане на обекта във всяко конкретно наказателно дело за обида е пряко свързано и с въпросите, касаещи самото съществуване на обекта, например дали поради невръстната си възраст дадено лице е способно да формира съзнание за лична чест, която да бъде накърнена.

Изложените разсъждения се отнасят и към въпросите, свързани с освобождаването на подсъдимия и на частния тъжител от наказание за обида на основание реторсия (чл. 146, ал. 2 НК). Институтът не следва да намери приложение, ако лицето, което първо е извършило деянието си, съставляващо обида, не е почувствало честта или достойнството си накърнени от насрещното деяние. Реторсията е приложима само когато и двете деяния съставляват престъпление, а в посочения случай деянието на отвръщателя не е съставомерно. Правомощието по чл. 146, ал. 2 НК не обхваща и хипотезата, при която отвръщателят не се е засегнал от деянието, осъществено първо по време, но въпреки това е извършил насрещно деяние, съставляващо обида.

БИБЛИОГРАФИЯ

Велчев, Б. Престъпления от частен характер. С.: Сиела, 2015. // **Velchev, B.** Prestaplenia ot chasten karakter. S.: Siela, 2015.

³³ Освен от наказателния съд граждански иск може да бъде уважен и впоследствие от гражданския съд, въпреки че подсъдимият е бил оправдан. Вж. **Салкова, Е.** Фигурата на ошетеното юридическо лице в наказателното производство. // Правна мисъл, 2008, № 4, с. 45–46.

³⁴ Решение № 223 от 26.07.2010 г. на ОС – Пловдив по в. н. ч. х. д. № 1948/2010 г.; Решение № 3 от 6.01.2012 г. на ОС – Пловдив по в. н. ч. х. д. № 1935/2011 г. В същия смисъл са Решение № 848 от 5.07.2012 г. на СГС по в. н. ч. х. д. № 1783/2012 г.; Решение № 411 от 22.03.2013 г. на СГС по в. н. ч. х. д. № 4289/2012 г.; Решение № 408 от 31.03.2017 г. на СГС по в. ч. н. д. № 1700/2016 г.; Присъда от 15.12.2010 г. на РС – Елхово по н. ч. х. д. № 307/2010 г.; Присъда № 248 от 14.10.2011 г. на РС – Бургас по н. ч. х. д. № 1518/2011 г.; Присъда № 212 от 15.11.2011 г. на РС – Велико Търново по н. ч. х. д. № 1934/2010 г.; Присъда от 25.01.2012 г. на РС – Елхово по н. ч. х. д. № 244/2011 г. В другата крайност стои разбирането, че „субективната чест“ изобщо не може да бъде накърнена от трети лица. Вж. **Георгов, В.** Доказване истинността на разгласеното обстоятелство при обидата и клеветата трябва ли да освобождава от наказание? // Списание на Юридическото дружество в София, 1914, № 1, с. 8; **Лист, Ф.** Учебник по наказателно право. Особна част. С.: Книгоиздателство „Право“, 1920, с. 239–240; **Хаджийски, И.** Българско наказателно право (особена част). С., 1935, с. 81.

- Георгов, В.** Доказване истинността на разгласеното обстоятелство при обидата и клеветата трябва ли да освобождава от наказание? // Списание на Юридическото дружество в София, 1914, № 1 // **Georgov, V.** Dokazvane istinnostta na razgласenoto obstoyatelstvo pri obidata i klevetata tryabva li da osvobodhdava ot nakazanie? // Spisanie na Yuridicheskoto druzhestvo v Sofia, 1914, № 1.
- Гиргинов, А.** Наказателно право на Република България. Особена част. Курс лекции. С.: Софи-Р, 2002. // **Girginov, A.** Nakazatelno pravo na Republika Bulgaria. Osobena chast. Kurs lektzii. S.: Sofi-R, 2002.
- Грозев, Й.** Наказателна и гражданска отговорност за клевета и обида и свободата на словото. // Правата на човека, 1997, № 3. // **Grozev, Y.** Nakazatelna i grazhdanska otgovornost za kleveta i obida i svobodata na slovoto. // Pravata na choveka, 1997, № 3.
- Долапчиев, Н.** Наказателно право. Особна част. Т. 1. Престъпления против живота, здравето и честта. Трето преработено издание. С.: Придворна печатница, 1943. // **Dolapchiev, N.** Nakazatelno pravo. Osobna chast. T. 1. Prestapleniya protiv zhivota, zdraveto i chestta. Treto preraboteno izdanie. S.: Pridvorna pechatnitsa, 1943.
- Драгнев, Д.** Учебно пособие по наказателно право (За ЦСПП при Академията на МВР). С.: МВР, Академия, 2003. // **Dragnev, D.** Uchebno posobie po nakazatelno pravo (Za TsSPPP pri Akademiyata na MVR). S.: MVR, Akademia, 2003.
- Йотов, Б.** Наказателноправни проблеми на обидата и клеветата. С.: Нова звезда, 2000. // **Yotov, B.** Nakazatelnopravni problemi na obidata i klevetata. S.: Nova zvezda, 2000.
- Каракашев, В.** Наказателно право. Компендиум. С.: Ромина, 1998. // **Karakashev, V.** Nakazatelno pravo. Kompendium. S.: Romina, 1998.
- Коларов, И.** По някои по-важни въпроси из областта на престъпленията „докачение на честта“. // Юридическа мисъл, 1927, № 3. // **Kolarov, I.** Po nyakoi po-vazhni vaprosi na prestapleniyata „dokachenie na chestta“. // Yuridicheskaya misal, 1927, № 3.
- Корнажев, П.** Престъпления против човешкото достойнство. С.: Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1978. // **Kornazhev, P.** Prestapleniya protiv choveshkoto dostoynstvo. S.: Darzhavno izdatelstvo „Nauka i izkustvo“, 1978.
- Лист, Ф.** Учебник по наказателно право. Особна част. С.: Книгоиздателство „Право“, 1920. // **List, F.** Uchebnik po nakazatelno pravo. Osobna chast. S.: Knigoizdatelstvo „Pravo“, 1920.
- Лютюв, К.** (ред.) Наказателно право на НРБ (особена част). Т. 1. С.: Висш институт „Г. Димитров“ – МВР, 1987. // **Lyutov, K.** (red.) Nakazatelno pravo na NRB (osobena chast). T. 1. S.: Vissh institut „G. Dimitrov“ – MVR, 1987.
- Маковей, М., Е. А. Чевранова.** Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 10. Право на свободу выражения своего мнения. Прецеденты и комментарии. М.: Российская академия правосудия, 2001. // **Makovey, M., E. A. Chefranova.** Evropeyskaya Konventsia o zashtite prav cheloveka i osnovnih svobod. Stata 10. Pravo na svobodu virazhenia svoego mnenia. Pretsedenti i komentarii. M.: Rossiyskaya akademiya pravosudia, 2001.
- Манев, Н.** Наказателнопроцесуално право. Ръководство за студенти. Второ издание. С.: Сиела, 2018. // **Manev, N.** Nakazatelno protsesualno pravo. Rakovodstvo za studenti. Vtoro izdanie. S.: Siela, 2018.
- Манолова, М.** Обида и клевета по чл. 146–148 от НК. // Апис, 2009. // **Manolova, M.** Obida i kleveta po chl. 146–148 ot NK. // Apis, 2009.
- Манукян, В. И.** Страсбургское право. Европейский суд по правам человека. Право, практика, комментарий. Харьков: Право, 2017. // **Manukyan, V. I.** Strasburgskoe pravo. Evropeyskiy sud po pravam cheloveka. Pravo, praktika, komentariy. Harykov: Pravo, 2017.
- Манчев, Н.** Престъпления против личността. С.: Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1963. // **Manchev, N.** Prestapleniya protiv lichnostta. S.: Darzhavno izdatelstvo „Nauka i izkustvo“, 1963.
- Ненов, И.** Наказателно право на Народна република България. Особена част. Т. 1. С.: Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1956. // **Nenov, I.** Nakazatelno pravo na Narodna republika Bulgaria. Osobena chast. T. 1. S.: Darzhavno izdatelstvo „Nauka i izkustvo“, 1956.
- Ников, Н. К.** Ръководство по особната част на българския Наказателен закон. Т. 2. Второ допълнено издание. С.: Народна печатница „Витоша“, 1922. // **Nikov, N. K.** Rakovodstvo po osobnata chast na bulgarskia Nakazatelen zakon. T. 2. Vtoro dopalнено izdanie. S.: Narodna pechatnitsa „Vitosha“, 1922.
- Павлов, С.** Наказателен процес на Република България. Обща част. С.: Сиби, 1996. // **Pavlov, S.** Nakazatelen protses na Republika Bulgaria. Obshta chast. S.: Sibi, 1996.
- Пашкунова, Ц.** Наказателна отговорност за клевета и правото на изразяване на мнение според Европейската конвенция за правата на човека. // Съвременно право, 1998, № 6. // **Pashkunova, Ts.** Nakazatelna otgovornost za kleveta i pravoto na izrazyavane na mnenie spored Evropeyskata konventsia za pravata na choveka. // Savremenno pravo, 1998, № 6.
- Петров, В.** Наказателно право на НРБ. С.: МВР, Управление „Кадри“, 1985. // **Petrov, V.** Nakazatelno pravo na NRB. S.: MVR, Upravlenie „Kadri“, 1985.
- Петров, В.** (ред.) Наказателно право на НРБ. Учебник за средното милиционерско училище и курсовете за подготовка и преподаване на милиционери. С.: Висша специална школа „Георги Димитров“ – МВР, 1973. // **Petrov, V.** (red.) Nakazatelno pravo na NRB. Uchebnik za srednoto militsionersko uchilishte i kursovete za podgotovka i prepodgotovka na militsioneri. S.: Vissha spetsialna shkola „Georgi Dimitrov“ – MVR, 1973.
- Раймундов, П.** Обида и клевета. Материалноправни и процесуални въпроси. С.: Феня, 2009. // **Raymundov, P.** Obida i kleveta. Materialno pravni i protsesualni vaprosi. S.: Fenea, 2009.
- Романо, Ш. Х.** Коментар на Наказателния закон. Т. 3 (чл. чл. 214–279). Притурка към чл. чл. 218, 223, 234,

237, 248, 249, 250. С.: Печатница „Нов живот“, 1937. // **Romano, Sh. H.** Komentar na Nakazatelnia zakon. T. 3 (chl. chl. 214–279). Priturka kam chl. chl. 218, 223, 234, 237, 248, 249, 250. S.: Pечатnitsa „Nov zivot“, 1937.

Салкова, Е. Фигурата на ошетеното юридическо лице в наказателното производство. // Правна мисъл, 2008, № 4. // **Salkova, E.** Figurata na oshtetenoto yuridichesko litse v nakazatelnoto proizvodstvo. // Pravna misal, 2008, № 4.

Стойнов, А. Наказателно право. Особена част. Престъпления против правата на човека. Второ издание. С.: Сиела, 2013. // **Stoynov, A.** Nakazatelno pravo. Osobena chast. Prestaplenia protiv pravata na choveka. Vtoro izdanie. S.: Siela, 2013.

Стойнов, А. Наказателно право. Обща част. С.: Сиела, 2017. // **Stoynov, A.** Nakazatelno pravo. Obshtachast. S.: Siela, 2017.

Стоянов, И. Отговорност за обида, клевета и побой по българското наказателно право. С. Държавно издателство „Наука и изкуство“, 1961. // **Stoyanov, I.** Otgovornost za obida, kleveta i poboy po balgarskoto nakazatelno pravo. S., Darzhavnoizdatelstvo „Nauka i izkustvo“, 1961.

Топалов, П., Г. Т. Георгиев. Наказателен процес на Народна република България (обща част и предварително производство). С.: Висш институт „Георги Димитров“ – МВР, 1989. // **Topalov, P., G. T. Georgiev.** Nakazatelen protses na Narodna republika Bulgaria (obshta chast i predvaritelno proizvodstvo). S.: Vissh institut „Georgi Dimitrov“ – MVR, 1989.

Туманов, В. А., Л. М. Энтин (ред.) Комментарий к Конвенции о защите прав человека и основных свобод и практике ее применения. М., Норма, 2002. // **Tumanov, V. A., L. M. Entin** (red.) Komentariy k Konventsii o zashtite prav cheloveka i osnovnih svobod i praktike ee primeniya. M., Norma, 2002.

Филчев, Н. Лекции по наказателно право. С.: Изток–Запад, 2015. // **Filechev, N.** Leksii po nakazatelno pravo. S.: Iztok–Zapad, 2015.

Хаджийски, И. Българско наказателно право (особена част). С.: 1935. // **Hadzhiyski, I.** Balgarsko nakazatelno pravo (osobena chast). S.: 1935.

Христов, В. Гражданскоправна защита на честта и достойнството. // Юридически сборник. Бургаски свободен университет. Юридически факултет. Т. 1, 1993. // **Hristov, V.** Grazhdanskopravna zashtita na chestta i dostoinstvoto. // Yuridicheski sbornik. Burgaski svobodnen universitet. Yuridicheski fakultet. T. 1, 1993.

Gisbert, R. B. The Right to Freedom of Expression in a Democratic Society (Art. 10 ECHR). // In: **Roca, J. C., P. Santolaya** (eds.) Europe of Rights: A Compendium on the European Convention of Human Rights. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden–Boston, 2012.

McGonagle, T. Freedom of Expression and Defamation. A Study of the Case Law of the European Court of Human Rights. Strasbourg: Council of Europe, 2016.

Schabas, W. A. The European Convention on Human Rights. A Commentary. Oxford: Oxford University Press, 2015.